

Број: 12-72/33-2010

Датум: 11. 06. 2018.

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Кандидат:

Мр **Васиљ Кпривица**

Наслов дисертације:

“ЕФЕКТИВНИ МЕНАѢМЕНТ САЈАМСКИХ ИНСТИТУЦИЈА И ПРИВРЕДНИХ ИЗЛОЖБИ“

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију 31. 05. 2018. године; решење бр. 012/72/33-2010; декан Факултета техничких наука у Новом Саду на предлог Наставно-научног већа.</p> <p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <ol style="list-style-type: none">
1. Др Илија Ћосић, професор емеритус Производни и услужни системи, организација и менаѢмент; 24. 03. 2016.; Факултет техничких наука, Нови Сад;
2. Др Душан Бобера, ред. професор МенаѢмент; 02. 07. 2009.; Економски факултет, Суботица;
3. Др Никола Радаковић, ред. професор Производни системи, организација и менаѢмент; 15. 03. 2017.; Факултет техничких наука, Нови Сад;
4. Др Лепосава Грубић Нешић, ред. професор; Људски ресурси и комуникације; 08.07.2015.; Факултет техничких наука, Нови Сад;
5. Др Радо Максимовић, ред. проф.; МЕНТОР Производни и услужни системи, организација и менаѢмент;; 18. 12. 2008.; Факултет техничких наука, Нови Сад;
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Васиљ (Миодраг) Кпривица</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: 06. 03. 1977., Врбас, Србија</p> <p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија - мастер и стечени стручни назив: Економски факултет, Суботица; Маркетинг; Дипломирани економиста; 2005.</p> <p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија: -</p> <p>5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: Факултет за менаѢмент у Новом Саду, „Истраживање улоге пројект тимова у организацији сајамских догађаја“; МенаѢмент; 03 04. 2008. године</p> <p>6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: МенаѢмент</p>

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
ЕФЕКТИВНИ МЕНАЏМЕНТ САЈАМСКИХ ИНСТИТУЦИЈА И ПРИВРЕДНИХ ИЗЛОЖБИ
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.
<p>Докторска дисертација мр Васиља Копривице под насловом “ЕФЕКТИВНИ МЕНАЏМЕНТ САЈАМСКИХ ИНСТИТУЦИЈА И ПРИВРЕДНИХ ИЗЛОЖБИ“ је изложена у 10 поглавља на 300 страна. Попис коришћене литературе са 139 наслова и 57 интернет извора наведен је на 15 страна, а садржај дисертације на 4 стране. Докторска дисертација садржи 74 табеле, 78 графикона, 48 слика и 6 прилога интегрисаних у основни текст.</p> <p>Приказ истраживања која су извршена у оквиру дисертације и резултата, изложени су у 10 поглавља и то:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Увод 2. Савремени привредни системи као окружење сајамске индустрије 3. Императивне вредносне платформе пословања сајамске организације 4. Основе програмског управљања (програм менаџмент) сајамском организацијом 5. Основни прилази у ефективном организовању сајамских организација 6. Методологија истраживања 7. Резултати истраживања 8. Закључна разматрања 9. Литература 10. Прилози
V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:
<p>У првом поглављу ове докторске дисертације су презентирани, образложени и анализирани:</p> <ul style="list-style-type: none"> – предмет и циљеви истраживања, – хипотезе истраживања, – преглед владајућих ставова и схватања у литератури, – потребе истраживања, – научни и друштвени значај проблема истраживања и – циљеви и методе истраживања. <p>Поглављем се дефинише методолошко-хипотетички основ истраживања. Предмет истраживања се формулише тако што се представља основна истраживачка идеја и компарира са претходним истраживањима у владајућим ставовима и схватањима у доступној научној и стручној литератури и грађи. Потребе истраживања се огледају у одговору сајамских институција на транзицију постојећег привредног система и редефинисање улоге сајамских организација услед значајних структурних промена у привреди. На наведеним основама је постављена једна основна и шест помоћних хипотеза на чијем доказивању су заснована истраживања у оквиру ове дисертације.</p> <p>Научни и друштвени значај проблема истраживања се, на основу референтних научних и стручних извора и њихове анализе, огледа у успостављању базе података о трендовима који су редефинисали сајамску индустрију у последњих 20 година, у њиховој компарацији са актуелним трендовима у области пословања сајамских институција и организовања привредних изложби, те предвиђању утицаја који ови трендови могу имати на сајамску индустрију и организацију сајамских институција. Такође, друштвени и стручни допринос истраживања се огледа у развоју концептуалног модела организовања сајамске манифестације са пројектованим активностима организације у погледу избора излагача, промоције догађаја, привлачењу довољног броја посетилаца, обезбеђењу техничких услова реализације идеја излагача, стандардизацији сајамске услуге, дефинисања услуга логистичке подршке и других организационих елемената.</p>

Основни, општи циљ истраживања је успостављање параметара ефективности организације и управљања сајамском организацијом, као тржишном институцијом у оквиру реалног привредног система. На његовој осови су дефинисани следећи посебни, појединачни циљеви истраживања у оквиру ове докторске дисертације

- утврђивање улоге и значаја сајамске индустрије у оквиру трговинске политике,
- утврђивање укупности знања и вештина из савремених дисциплина менаџмента које омогућају ефективну организацију и управљање догађајем типа привредне изложбе
- успостављање индикатора ефективности и ефикасности савремених сајамских организација, као основа за мерење њихове успешности и управљања перформансама,
- успостављање нових критеријума за процес избора излагача и односа са посетиоцима у оквиру ефективног управљања сајамским организацијама.

Методе истраживања кје су примењене у овој докторској дисертацији су:

- *анализа садржаја* - за анализу објављене литературе, докумената и других статистичких материјала и званичних информација, које се односе на предмет истраживања, укључујући и годишње извештаје сајамских организација, као и стручне часописе из ове области.
- *компаративни метод* - за истраживање ефективности и ефикасности сајамских организација из узорка, ради обезбеђења података за упоредну анализу више сајамских приредби и извођење одговарајуће корпоративне синтезе.
- *емпиријске методе* - за прикупљање, обраду и анализу података добијених од циљних група емпиријског истраживања (излагача, посетилаца и организатора сајамских изложби). За прикупљање података коришћен је интервју и упитник.
- *статистичке методе* - за обраду и у приказивање резултата емпиријског истраживања (статистички прорачуни, табеле, дијаграми, графикони и сл.).

Актуелност предмета, проблема и циљева истраживања у овој докторској дисертацији је, на основу приказаних теоријско-емпиријских подлога у подручју организације и управљања сајамским институцијама и привредним изложбама у потпуности потврђена, а посебно потребом успостављања индикатора ефективности и ефикасности савремених сајамских организација.

Друго поглавље садржи анализу савремених привредних система који чине окружење сајамске индустрије. Поглавље приказује важан сегмент истраживања у оквиру ове дисертације јер се фокусира на одређење улоге сајмова као тржишних институција у групи тржишних институција које помажу остварење циљева различитих националних економских стратегија. Анализа екстерног окружења сајамске индустрије је обухватила и остале тржишне институције које су значајне за остварење економске и трговинске политике једне нације или региона.

Следи преглед привредних система, поред сајма као тржишне институције чије разумевање је кључно за потпуну анализу предмета истраживања у дисертацији јер се налази у њеном истраживачком фокусу, у овом поглављу се анализирају и друге тржишне институције као што су берзе, аукције и тржни центри. Са анализе екстерног окружења, у истом поглављу, прелази се на анализу интерног окружења и аналитично приказују сегменти сајамске индустрије кроз персонификацију њених најважнијих одредница, укључујући историјско и географско одређење сајамских организација и сајамских приредби, као и анализу трендова (јуче, данас и сутра).

Поред историјског контекста одређења сајамских догађаја и организација које чине срж сајамске индустрије, кроз призму историје се сагледава континуитет идеје сајмова кроз различите географске локалитете.

У оквиру **трећег поглавља** разрађене су императивне вредносне платформе пословања сајамске организације. Основа прилаза у креирању ове вредносне платформе је менаџмент догађаја. Дефинише се основа концепта управљања догађајима, као и његове врсте, те наглашава разлика у приступу организација у зависности од главних структурних елемената догађаја и саме организације. Следећи, важан концепт програмског управљања сајамском организацијом је управљање пројектима, чије специфичности везане за конкретну индустрију суприказане и детаљно разјашњене.

Како су сајамске организације оријентисане на сегмент услужног маркетинга, а не производног, основни постулати концепта маркетинга услуга су приказани у функцији одговарајућег управљања кроз одређење маркетинг стратегија сајамских организација односно кроз одређење основних елемената маркетинг микса, уз посебни осврт на људе као елементе маркетинг микса и, у оквиру овог елемента, на запослене у првој линији комуникације са корисницима услуга.

Значајан део трећег поглавља посвећен је организационом дизајну сајамске организације. Разматрају се и пореди традиционални и савремени прилази организовању сајамске организације. Детаљно су анализирани: тимска структура, матричне и пројектне структуре, организације без граница и учећа организација као савремени облици организационог дизајна сајамске организације. Посебно се разматра сајамска организација као пројектна организација, управљање пројектима као део програмског управљања сајамском организацијом и менаџмент догађаја, као основни прилаз у креирању вредносне платформе сајамске организације.

Важан сегмент императивне вредносне платформе сајамских организација је и управљање квалитетом, те је теоријско и експлицитно одређење овог концепта, у контексту унапређења перформанси организације, такође обухваћено овим поглављем.

Четврто поглавље дисертације садржи разраду основа програмског управљања сајамском организацијом, заснованог на следећа два дела: управљање пројектима и управљање перформансама сајамске организације. Разрађен је концепт базичних перформанси сајамске организације и различити модели њиховог мерења које сајамске организације могу користити.

Како су ефективност и ефикасност предузећа (сајамске организације) важни концепти који повезују циљеве предузећа, ресурсе и процесе трансформације као основе за реализовање циљева, у четвртном поглављу се разрађују два концепта - први који подразумева правилно селектовање и градирање циљева, са фокусом на максималну реализацију циљева, и други који подразумева да се реализација циљева остварује што рационалнијом употребом ресурса.

Како најважнију групу ресурса у организацији чине њени запослени, четврто поглавље се завршава разматрањем Специфичности управљања људским ресурсима у пројектном управљању, са посебним освртом на сајамске организације.

Циљ петог поглавља је мерење ефикасности и ефективности пословних процеса у пет одабраних сајамских предузећа, како би се утврдили услови за успешно пословање и указало на аспекте којима је потребно посветити више пажње при креирању пословне политике сајамске организације. Приказани су резултати емпијског истраживања које је обухватило анализу финансијских извештаја водећих домаћих и светских сајамских организација, те компарацију међусобних показатеља перформанси тих организација. Анализирани су подаци из следећих сајамских организација: Београдски сајам, Новосадски сајам, Јадрански сајам, *Messe* Берлин, *Messe* Франкфурт. Анализа је, паралелно за све сајамске организације обухватила: биланс стања, извештај о новчаним токовима - показатељи ликвидности и активности и биланс успеха - показатељи профитабилности, ефикасности, ефективности и економичности. Резултати овог истраживања су омогућили рангирање посматраних сајамских организација по најважнијим пословним параметрима и издвајање кључних вредности сајамских предузећа, те њихово поређење применом методологије *Balanced scorecard (BSC)*.

Посебан део петог поглавља приказује оптимални модел организовања пројеката у сајамским организацијама.

У оквиру шестог поглавља је приказана методологија примарног истраживања ставова запослених и менаџера у сајамским организацијама, излагача и посетилаца сајамских организација, према различитим аспектима организовања сајамских и других манифестација, квалитету организације, прикупљених анкетним истраживањем.

За прикупљање података креирана су три упитника. Први упитник је намењен запосленима на сајму, други излагачима, а трећи посетиоцима сајамских манифестација. Подела испитаника у три групе је логична из перспективе постављених хипотеза, као и природних разлика у карактеристикама ових група и њиховој перцепцији сајамске манифестације.

У анкетном истраживању су постављене следеће хипотезе:

- X1: Процена ефикасности и ефективности сајамских приредби се разликује у одговорима запослених, излагача и посетилаца;*
- X2: Задовољство сајамским приредбама се разликује у односу на три категорије процењивача;*
- X3: Процена приступа пословању није усаглашена између запослених, излагача и посетилаца;*
- X4: Организациона култура утиче на начин како запослени врше процену особина организације;*
- X5: Дистрибуција оцена којима испитаници оцењују особине сајамских манифестација не зависи од тога којој групи припада испитаник;*
- X6: Перцепција квалитета услуге сајма зависи од пола испитаника.*

Узорак је чинио укупно 157 испитаника -посетилаца сајамских манифестација организованих у оквиру Београдског сајма и Новосадског сајма, запослени у овим сајамским организацијама и излагачи. Упитници су дати као саставни део текста дисертације, у одвојеним прилозима.

За статистичку обраду и анализу изабране су методе дескриптивне статистике примерене карактеру прикупљених података (модус, медијана, ранг), а за статистику закључивања тест "hi-kvadrat".

У **седмом поглављу** су приказани резултати статистичке обраде одговора испитаника - учесника у - анкетном истраживању, графички, табеларно и кроз дескрипцију и њихово тумачење.

Освојено су приказани (табеларно и графички) и тумачени, резултати који обухватају:

- Резултате анкетног истраживања ставова запослених
- Резултате анкетног истраживања ставова излагача и
- Резултате анкетног истраживања ставова посетилаца

Завршни део седмог поглавља је квалитативна анализа и дискусија резултата добијених анкетним истраживањем која је омогућила потврђивање или оповргавање постављених хипотеза.

У **осмом поглављу** су изложена закључна разматрања и оцене извршених истраживања. На основу истражене праксе организовања и управљања водећим домаћим и светским сајамским организацијама, као и теоријских и научних подлога везаних за досадашњи развој овог подручја делатности, изведени закључци, констатације и оцене садржане у докторској дисертацији су научно утемељени, те представљају нову научну информацију као основу и путоказ за даљи развој теоријских спознаја и праксе у поступцима организовања и управљања сајамским организацијама са циљем успостављања *ефективног менаџмента сајамских институција и привредних изложби*, као и шире у научној области индустријско инжењерство и инжењерски менаџмент.

Девето поглавље садржи попис цитиране и коришћене литературе. Консултовање задовољавајућег броја релевантних домаћих и иностраних литературних извора (139 наслова радова у часописима, књига и монографија и 57 интернет извора) намеће закључак о поузданости изведених закључака изложених у дисертацији.

Десето поглавље садржи шест прилога у којима су представљени упитници коришћени за анкетно истраживање ставова излагача, учесника сајамских приредби и запослених у сајамским организацијама и табеле дистрибуције одговора испитаника на те упитнике. Прилози су следећи:

- Прилог 1: Упитник за посетиоце сајамских манифестација
- Прилог 2: Упитник за учеснике (излагаче) на сајамским манифестацијама
- Прилог 3: Упитник за запослене у сајамским организацијама
- Прилог 4: Табела дистрибуције одговора према школској спреми
- Прилог 5: Табела дистрибуције одговора према образовном нивоу испитаника (излагача)
- Прилог 6: Дистрибуција одговора испитаника (посетиоци) према школској спреми

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

НАПОМЕНА: Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

1. Копривица, М., Копривица, В., *Управљање ризиком у индустрији догађаја*, Часопис за теорију и праксу хотелијерства "Hotel ink", Бр. 11, стр. 57-65, 2008. (M53)
2. Koprivica, V., *Research in teamwork role in fair events organization*, Proceedings of XIV International Conference "Industrial Systems", 02-03. October 2008., pp. 439-442, Novi Sad, 2008. (M33)
3. Radović, M., Koprivica, M., Koprivica, V., *The corporate governance in Vojvodina – The state and perspectives*, African Journal of Business Management, Vol. 4(12), pp. 2480-2485, 2010 (M23)
4. dr Miodrag Koprivica, dr Aleksandar Vasiljević, mr Vasilj Koprivica, „Significance of credit risk in economies in transition“, Afrikan Journal of Business Management AJBM -10-248

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Прегледом докторске дисертације јасно се уочава да она садржи систематизовану истраживачку грађу, што је омогућило аутору да уз примену одговарајућих инструмената и методологије научног рада и расположивих извора (литературе и прикупљених података и информација из сајамских институција и привредних изложби која она организују) изведе појединачне и опште закључке и уочи развојне тенденције, могућности и правце у подручју ефективног менаџмента сајамских институција и привредних изложби.

Основни резултати ове докторске дисертације се следећи:

- (1) Извршена је детаљна анализа и класификација савремених привредних система који чине окружење сајамске индустрије;
- (2) Истражене су све релевантне подлоге за ефективну организацију сајамске институције и управљање догађајима (привредним изложбама) које су основа њихове делатности.
- (2) Развијен је модел за трансформацију уобичајеног, традиционалног и централизованог облика организовања сајамске институције у флексибилну, ефективну, пројектну организацију.

Имајући напред наведено у виду, Комисија сматра да је кандидат мр Васиљ Копривица успешно извршио планирана истраживања, обрадио докторску дисертацију и остварио постављене циљеве и дао оригиналан научни допринос развоју теорије и праксе индустријског инжењерства и инжењерског менаџмента из угла организације и управљања, као основног подручја истраживања.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

НАПОМЕНА: Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Резултати добијени истраживањем су у писаном тескту докторске дисертације приказани, анализирани и тумачени применом релевантних математичко-статистичких метода прикупљања, приказивања, обраде и анализе квантитативних података, те применом методе поређења теорије и праксе организовања и управљања сајамским институцијама и привредним изложбама, коришћењем расположиве домаће и стране литературе, часописа и интернета у анализи немерљивих, квалитативних показатеља.

Избор наведених метода и начина њихове примене је, у потпуности, прилагођен карактеру проблема који су у дисертацији решавани.

Текст ове дисертације је од стране Библиотеке Факултета техничких наука у Новом Саду службено проверен на подударност, у софтверу за детекцију плагијаризма *iThenticate* и резултати те провере су разматрани од стране свих чланова комисије. Комисија сматра да је степен подударности очекиван и занемарив, посебно имајући у виду чињеницу да је проистекао услед подударности наслова цитираних у дисертацији.

Извештај о подударности (*Similarity Report: Efektivni menadzment sajamskih institucija i privrednih izložbi, By Vasilj Koprivica, As of: Jun 5 2018, 7:28:52 AM, 47, 021 words - 497 matches - 213 sources*) је расположив у Библиотеци Факултета техничких наука у Новом Саду.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

НАПОМЕНА: Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање.

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Докторска дисертација је написана у складу са образложењем које је наведено у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Докторска дисертација својим насловом, садржајем, резултатима истраживања и начином тумачења тих резултата садржи све битне елементе који се захтевају за радове овакве врсте.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци
<p>Разматрајући докторску дисертацију кандидата мр Васиља Копривице, Комисија је закључила да она представља оригиналан научни допринос аутора теорији и пракси организације и управљања сајамским институцијама и привредним изложбама, а у ширем контексту развоју научне области индустријско инжењерство и инжењерски менаџмент, јер су истраживањем остварени следећи циљеви: проширена су теоријска и практична сазнања о организацији и управљању у специфичној области делатности – организованој догађаја и развијени су модели организовања и управљања основних чинилаца пословања у тој делатности.</p> <p>Развијена решења су оригинална, а истовремено, представљају добру основу за даља истраживања у овој области и за примену у другим областима делатности са сличним карактеристикама.</p>
4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања
Докторска дисертација нема недостатака који би битно утицали на коначан резултат истраживања.
X ПРЕДЛОГ:
На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:
- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату, мр Васиљу Копривици, одобри одбрана.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Др **Илија Ћосић**, професор емеритус
Производни и услужни системи, организација и менаџмент;
Факултет техничких наука, Нови Сад;

Др **Душан Бобера**, ред. професор
Менаџмент; Економски факултет, Суботица;

Др **Никола Радаковић**, ред. професор
Производни и услужни системи, организација и менаџмент;
Факултет техничких наука, Нови Сад;

Др **Лепова Грубић Нешић**, ред. професор;
Људски ресурси и комуникације;
Факултет техничких наука, Нови Сад;

Др **Радо Максимовић**, ред. проф.; МЕНТОР
Производни и услужни системи, организација и менаџмент;
Факултет техничких наука, Нови Сад;